

AUTIZM SPEKTRI BUZILISHI BO`LGAN BOLALARDA SENSORIKANI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Xojamuratova Xadicha

Alfraganus Universiteti

Pedagogika fakulteti

Maxsus pedagogika (logopediya) yo`nalishi

2-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada autizm spektri buzilishi, autizmning turli ko`rinishlari, sabablari va autizm spektri buzilishi bo`lgan bolalarda sensorikani rivojlantiruvchi texnologiyalar haqida va ularni ijtimoiy hayotga qanday moslashtirish mumkinligi haqida yoritib berilgan.

Kalit so`zlar: Ijtimoiyaloqa, kontakt, genetik, anomaliya, diaknostk, kombinatsiya, kongnitiv, xulq-atvor terapiyasi, individual, sensorika, stimul.

SENSORY DEVELOPMENT TECHNOLOGIES FOR CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

Xojamuratova Khadicha

Alfraganus University

Faculty of Pedagogy

Special Pedagogy (Speech Therapy) Department, Uzbekistan

2nd-year Student

Abstract: This article discusses autism spectrum disorder, its various forms, causes, and sensory development technologies for children with autism spectrum disorder. Additionally, it explores ways to adapt them to social life.

Keywords: Social communication, contact, genetic, anomaly, diagnosis, combination, cognitive, behavioral therapy, individual, sensory, stimulus.

Let me know if you need any modifications!

Autizm (yoki autizm spektri buzilishi, ASB) — bu neyrologik rivojlanishdagi buzilish bo'lib, insonning ijtimoiy o'zaro aloqalarini, tilni va xulq-atvorni rivojlantirishiga ta'sir qiladi. Autizm bir nechta belgilar va darajalar bilan ifodalanishi mumkin, va har bir odamda alohida tarzda namoyon bo'ladi.

Autizmning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

Ijtimoiy aloqalar va muloqotdagi muammolar:

Boshqalar bilan ko'z kontaktini o'rnatish va ular bilan so'zlashishda qiyinchiliklar.

O'zgaruvchan ijtimoiy vaziyatlarni tushunishda muammolar, masalan, ko'pincha his-tuyg'ularni ifodalashda yoki ularni tushunishda qiyinchiliklar bo'lishi mumkin.

Takrorlanuvchi xulq-atvor va qiziqishlar: Muayyan harakatlarni yoki faoliyatlarni takrorlash, masalan, qo'llarni titrash, aylanish yoki ma'lum predmetlarga juda qiziqish.

Bir xil ishlarni doimiy ravishda bajarish, masalan, muayyan rutinalarni qat'iy bajarish.

Tildagi muammolar: Erta yoshda so'zlashishni boshlashda kechikish.

Ijtimoiy suhbatlarda ishtirok etishning qiyinligi yoki faqat o'z xohishiga binoan gaplashish.

Autizmning sabablari hozirgi kunga qadar to'liq tushunilmagan, lekin ilmiy tadqiqotlar genetik va atrof-muhit omillarining kombinatsiyasi bu holatni keltirib chiqarishi mumkinligini ko'rsatmoqda. Autizmni aniqlashda, odatda, bolada o'ziga xos rivojlanish kechikishlari yoki xulq-atvor anomaliyalariga asoslangan diagnostik mezonlar qo'llaniladi.

Autizmni davolash hozirgi kunda autizmni davolashning biror usuli yo'q, lekin davolash usullari mavjud bo'lib, ular bolalarning muammolarini yengillashtirishga yordam beradi. Bunga quyidagilar kiradi.

Erta aralashuv: Kognitiv va xulq-atvor terapiyasi, tilni rivojlantirish terapiyasi, o'zini anglash va ijtimoiy aloqalarni yaxshilashga qaratilgan dasturlar.

Tibbiy aralashuv: Ba'zi holatlarda, simptomlarni yengillashtirish uchun dori-darmonlar (masalan, tashvish yoki depressiyani kamaytirish uchun) qo'llaniladi. Ota-onalar va oilalar uchun qo'llab-quvvatlash: Ota-onalar va oila a'zolari uchun trening va maslahatlar, ular bolaga eng yaxshi yordamni ko'rsatishga yordam beradi.

Autizmning darajasi har bir shaxsda boshqacha bo'lgani uchun, davolash individual yondashuvni talab qiladi. Erta aniqlash va davolash imkoniyatlari autizimli bolalar uchun juda muhimdir, chunki bu ular o'z salohiyatlarini to'liq ochib berishlariga yordam beradi.

Autizm spektri buzilishi (ASB) bo'lgan bolalarda sensorikani rivojlantirish texnologiyalari, asosan, ularning hissiy va sensorli idrokini yaxshilashga yordam beradigan turli metodlarni o'z ichiga oladi. Sensorika – bu insonning tashqi dunyo va ichki holatini anglash uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni (ovoz, yorug'lik, harorat, hid, ta'm, tegish va boshqalar) qabul qilish va qayta ishlash jarayonidir. ASB bo'lgan bolalar ko'pincha sensorli ma'lumotlarga boshqacha munosabatda bo'lishadi, bu esa o'z navbatida, ularning rivojlanishi va kundalik faoliyatida qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Shu sababli sensorikani rivojlantirishda texnologiyalar va innovatsion yondoshuvlar muhim ahamiyatga ega.

Quyidagi texnologiyalar va metodlar ASB bo'lgan bolalarda sensorikani rivojlantirishda qo'llaniladi. Virtual haqiqat (VR) va kengaytirilgan haqiqat (AR): VR va AR texnologiyalari bolalar uchun interaktiv va immersiv muhit yaratish imkonini beradi. Masalan, VR orqali bolalar xavfsiz va nazorat qilinadigan muhitda sensorli stimullarni boshdan kechirishi mumkin. Bu texnologiyalar sensorli qayta ishlashni osonlashtiradi, shuningdek, bolalarni yangi tajribalar va sensorli stimullar bilan tanishtiradi.

Sensorli stimulyatsiya vositalari: Sensorli o'yinlar va qurilmalar, masalan, rangli chiroqlar, teginish sensorlari, harakat sezuvchilar, va tovushli qurilmalar

orqali bolalarga turli xil sensorli tajribalar taqdim etiladi. Bu ularning motor va hissiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Sensorli to'siqlar yoki tayyorlangan stendlar (masalan, turli fakturalar va materiallar bilan qoplangan joylar) bolalarga yangi tajribalar taqdim etadi va sensorli idrokni yaxshilaydi.

Tovushli va musiqiy texnologiyalar: Musiqaning yoki turli tovushlarning sensorli va hissiy ta'sirlarini o'rganish. Maxsus qurilmalar yordamida, bolalar tovushlarni boshqarish, izlash yoki yaratish orqali sensory tizimlarini rivojlantirishi mumkin.

Biofeedback texnologiyalari: Sensorli tizimlar va biofeedback texnologiyalari yordamida bolalar o'zlarining tana holatini (yurak urishi, nafas olish va boshqalar) kuzatib, ularni boshqarishni o'rganishlari mumkin. Bu esa ularning sensorli tizimlar va motor harakatlarini yaxshilashga yordam beradi.

Kengaytirilgan sensorli muhitlar: Maxsus yaratilgan muhitlar (sensorli xonalar yoki sensorli o'yin maydonchalari) yordamida bolalarga turli stimullarni ko'rsatish va ular bilan interaktiv tarzda ishlash imkoniyati beriladi. Bu muhitlar odatda nur, rang, tovush, havo harorati va boshqa elementlarni o'z ichiga oladi.

Tegishli mobil ilovalar va dasturlar: Autizmga oid mobil ilovalar, masalan, sensorli tajribalarni boshqarish va bolalarni muayyan stimullarga javob berishga o'rgatishga yordam beruvchi dasturlar ham mavjud. Bu ilovalar bolalarga ko'plab sensorli stimullarni boshqarish va ular bilan tanishish imkoniyatini beradi. Bu texnologiyalar bolalarning sensorli idrokini yaxshilash, o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirish va umumiy rivojlanish jarayonini qo'llab-quvvatlashda yordam beradi.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki autizm spektri davosi yo`q .Bu spektrga chalingan bolalarni butunlay hech qanday asoratsiz davolashning iloji yo`q, ammo ijtimoiy hayotga moslashtirish mumkin va bunda sensorikani rivojlantiruvchi korreksion texnologiyalarning o`rni katta.

Adabiyotlar

1. Increasing the profitability of the learning environment through the organization of adaptive learning. F.U.Qodirova, N.A.Egamberdiyeva, Z.X.Xusnuddinova. NeuroQuantology 1 (20),1217-1224
2. Autizm sindromli bolalar bilan ishlash hozirgi kunning dolzarb masalasi sifatida Egamberdiyeva N.A. Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali 3 (4), 95-100
3. Андреев, Е. С. Ребёнок с расстройствами аутистического спектра в цифровом мире / Е. С. Андреев. - Текст : непосредственный // Молодой ученый. -2022. No 48 (443).- С. 465-467.
4. Цифровая обучающая система для развития навыков социального взаимодействия у детей с особыми потребностями. Москвина В.И., ФГБОУ ВО «Южно-Уральский государственный гуманитарно-педагогический университет» 32-35-ст.
5. Isayeva M., Karimova Z.(2024). Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalarni bilan olib boriladigan korreksion – logopedik ish tizimi. Formation of psychology and pedagogy as interdisciplinary sciences, 3(30), 545-548
6. N.Z.Ravshanbekovna, Karimova Z. (2024) Autizm sindromli bolalar bilan korreksion ish olib borish. Intellectual education technological solutions and innovative digital tools, 3(28), 436-439